

REMISSVAR

Avdelning
Analysavdelningen

Handläggare
Johan Gribbe
+46 8 563 087 54
johan.gribbe@uka.se

Nina Bandmann
+46 8 563 087 41
nina.bandmann@uka.se

Yttrande över betänkandena Ny myndighetsstruktur för forskning och innovation (SOU 2023:59) och Statlig forskningsfinansiering: Underlagsrapporter (SOU 2023:19)

Sammanfattning

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) ser positivt på utredningens huvudförslag och de underliggande grundprinciperna. Vi instämmer i utredningens bedömning att den föreslagna myndighetsstrukturen kommer att bidra till ett effektivare system och en tydligare ansvarsfördelning för statlig extern finansiering av forskning och innovation.

Vi välkomnar särskilt förslagen om att stödja kopplingen mellan utbildning och forskning, att myndigheterna bör bevilja medel för fyra års doktorandstudier samt medel för utveckling av utbildningar. Men det finns också områden där vi anser att delar av utredningens förslag behöver förtydligas och utvecklas. Ett sådant område är forskarutbildningen, där vi saknar en diskussion om ansvaret för den externa finansieringen inom områden där det finns ett särskilt behov på arbetsmarknaden, till exempel lärområdet och hälso- och sjukvårdsområdet.

UKÄ ser också positivt på utredningens förslag om en analys av hela det svenska forsknings- och innovationssystemet, och betonar särskilt vikten av att inkludera den högre utbildningen och dess anknytning till forskningen i en sådan analys. Avslutningsvis föreslår vi – med utgångspunkt i samma grundprinciper som utredningen framhåller avseende effektivitet och tydlighet i rollfördelningen – att UKÄ vid ett genomförande av reformen blir ansvarig myndighet för att utvärdera forskning och bedöma dess vetenskapliga kvalitet och betydelse.

Kommentarer till förslagets delar

5.4.4 Bidrar till forskning som ger förutsättningar för forskningsanknuten utbildning och ett livslångt lärande

Utredningen menar att den framtida organisationen för statlig extern finansiering av forskning och innovation behöver utvecklas för att stödja kopplingen mellan forskning och utbildning (s. 226–29).

UKÄ delar den uppfattningen och ser positivt på att forskningens bidrag till forskningsanknuten utbildning ingår som ett av de sju kriterier som framtidens organisation ska uppfylla. Vi menar att det behövs incitament för att stärka kopplingen mellan utbildning och forskning inom lärosätena. Behovet finns på alla utbildningsnivåer, men det är speciellt angeläget att skapa incitament för en koppling mellan forskning och utbildning på avancerad nivå.

6.4.1 Vetenskapsmyndigheten

Utredningen menar att en majoritet av ledamöterna i styrelsen för den föreslagna vetenskapsmyndigheten och alla ledamöter i de vetenskapliga råden bör utses av forskarsamhället. I de två beslutande organen för forskningsinfrastruktur bör forskare ingå, men inte vara i majoritet (s. 286–87).

Utredningen ser tre olika möjligheter till process för att utse ledamöter från forskarsamhället. Den tredje innebär att en utpekad myndighet ges i uppdrag att samla förslag från universitet och högskolor och därefter lämna ett sammanvägt förslag till regeringen, som beslutar om ledamöter. En av de myndigheter som pekas ut som möjliga för den uppgiften är UKÄ.

Om processen förändras skulle UKÄ vara positivt till att åta sig uppgiften.

6.5.5 Förändringar i finansiering av forskning och innovation

Utredningen menar att de tre föreslagna myndigheterna bör bevilja medel för fyra års doktorandstudier, i de fall syftet är att finansiera forskarutbildning. Idag motsvarar finansieringen inte alltid den tid som doktorandstudierna tar att genomföra (s. 364).

UKÄ ser positivt på förslaget. Det skulle frigöra anslagsmedel internt inom lärosätena och öka deras utrymme att prioritera mellan forskning och utbildning på forskarnivå.

Enligt direktiven ska utredningen analysera samspel och rollfördelning mellan statliga externa forsknings- och innovationsfinansiärer och lärosäten, exempelvis avseende finansiering av forskares karriärvägar och utbildning på forskarnivå. UKÄ konstaterar att frågan inte har givits något stort utrymme i betänkandet.

UKÄ saknar här en diskussion om forskarutbildningens finansiering inom områden där det finns särskilda behov av kompetens på arbetsmarknaden, till exempel forskarutbildningen inom lärområdet och hälso- och sjukvårdsområdet. Det framgår inte tydligt av utredningens förslag om ansvaret för extern finansiering av forskarutbildning inom dessa områden ska ligga på vetenskapsmyndigheten eller myndigheten för strategisk forskning. Här kan utredningens förslag utvecklas och förtydligas.

Utredningen föreslår att de tre föreslagna myndigheterna bör kunna bevilja medel för utveckling av utbildningar som baseras på resultat från sådan forskning som finansierats av myndigheterna. Det skulle stärka forskningsanknytningen i utbildningen och skapa incitament för att snabbare introducera ny forskning i studenternas utbildningar (s. 364–65).

UKÄ ser positivt på förslaget.

8.3. En total genomlysning?

Utredningen menar att det finns ett reformunderskott i det svenska forskningssystemet. Det har under de senaste åren tillsatts flera utredningar av forsknings- och innovationssystemet, men förslagen har i liten utsträckning tagits vidare och implementerats. Utredningen menar att regeringen därför bör överväga att initiera en analys av hela det svenska forsknings- och innovationssystemet (s. 411–12).

UKÄ delar bedömningen att det finns ett behov av en bredare utredning av det svenska forskningssystemet. I uppdraget till en utredning om det svenska forsknings- och innovationssystemet bör det också ingå att analysera den högre utbildningen och dess anknytning till forskningen.

Utvärdering av forskning

UKÄ är positivt till att utredningen utgår från ett systemperspektiv i sin analys och strävar efter att skapa en organisation för statlig extern forsknings- och innovationsfinansiering som är effektiv och renodlad, med en tydligare ansvarsfördelning mellan forskningsfinansiärerna. Vi menar att det också är viktigt att beakta hur grundprinciperna förhåller sig till uppdragen för andra myndigheter, med angränsande ansvarsområden.

Utredningen föreslår att den nya vetenskapsmyndigheten ska utvärdera forskning och bedöma dess vetenskapliga kvalitet och betydelse. Under förutsättning att forskningsfinansieringsutredningens förslag om reformering av myndighetsstrukturen genomförs, förelår vi i stället att UKÄ ges ansvar för detta område i samband med genomförandet.

UKÄ ansvarar idag för kvalitetssäkring av universitetens och högskolornas verksamhet. Det görs bland annat genom granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete avseende forskning och utbildning, utvärdering av utbildning på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå samt tematiska utvärderingar. UKÄ redovisar årligen hur kvalitetssäkringen har bidragit till kvalitetsutveckling och hög kvalitet i universitetens och högskolornas verksamhet. Dessutom ansvarar UKÄ för den officiella statistiken om högskoleväsendet samt för granskning av hur effektivt verksamheten bedrivs vid universitet och högskolor.

Utredningen framhåller att den föreslagna myndighetsstrukturen innebär en renodling av ansvar och uppgifter i det statliga forskningsfinansieringssystemet, genom att endast myndigheternas funktion – med avseende på mål och behov – blir styrande, och inte vilken sektor de verkar inom. Vårt förslag att ge UKÄ i uppdrag att utvärdera forskning ligger i linje med denna grundtanke.

Vårt förslag skulle innebära en tydligare rollfördelning mellan de statliga forskningsfinansiärerna och UKÄ. Det finns en tydlig logik i att de statliga finansiärerna av forskning och innovation ansvarar för prioriteringar av behov och resurser samt uppföljning och utvärdering av de initiativ som de själva finansierar, samtidigt som UKÄ har ett helhetsansvar för granskning och utveckling av universitetens och högskolornas utbildning och forskning. Det skulle ge en mer sammanhållen struktur för arbetet

med att höja kvaliteten i universitetens och högskolornas verksamhet genom uppföljning, utvärdering och analys. Det skulle också minska den administrativa bördan för lärosätena genom att endast en myndighet samordnar och utför samtliga utvärderingar av kvalitet.

Utredningen konstaterar vidare att en nära koppling mellan forskning och utbildning, lärosätenas två kärnuppdrag, är kvalitetsdrivande för såväl forskning som för utbildning. Enligt högskolelagen (1992:1434) ska verksamheten bedrivas så att det finns ett nära samband mellan forskning och utbildning. Med ett ansvar för kvalitetssäkring genom utvärdering av både utbildning och forskning, skulle UKÄ kunna främja utveckling och stärkt kvalitet inte bara enskilt inom båda dessa områden, utan även i gränslandet mellan dem. Det gäller till exempel forskningsanknuten utbildning, samverkan mellan lärosäten och forsknings- och utbildningsmiljöer för ett effektivt resursutnyttjande och främjande av excellens samt regional och nationell kompetensförsörjning och utbildningsbehov. Det skulle också kunna bidra till att motverka trenden, som utredningen noterar, mot en alltmer uppdelad verksamhet mellan forskning och utbildning på lärosätena.

UKÄ har väl utvecklade processer och metodik för att granska kvalitet och bidra till kvalitetsutveckling av lärosätenas verksamhet. I det nyligen reviderade nationella kvalitetssäkringssystemet har ytterligare skärpa lagts i granskningarna för att i dialog med lärosätena identifiera vilka områden som är i störst behov av utveckling, och rikta insatserna dit. Genom uppföljningar av genomförda granskningar och en löpande dialog med aktörer i universitets- och högskolesektorn arbetar vi gemensamt för att utveckla kvaliteten i utbildning och forskning.